

El dilema d'Europa: un debat sobre les sobiranes fonamental per a la nova esquerra

Sergi Cutillas i Albert Medina

La globalització es troba aturada. Des de l'any 2008, tal com indica **l'editor del 'Financial Times', Martin Wolf**, hi ha un estancament real del comerç internacional. Pel que fa a la reducció d'aranzels, els beneficis de major integració comercial cada vegada són menors —un terç de l'1% del PIB a 10 anys vista per a tot el món— i l'absència d'institucions que distribueixin els beneficis de la integració —a escala internacional o europea— no fa possible solucionar en un temps raonable els problemes de distribució de la riquesa.

Europa ha vist com la seva economia perd força des de mitjan segle XX. Si ens fixem en França i en Alemanya, les locomotores econòmiques europees, entre el 1951 i el 1973 el creixement del seu PIB 'per capita' va vorejar el 4,5%, mentre que entre el 1973 i el 1994 només van créixer l'1,8%, i entre el 1995 i l'inici de la crisi del 2008 aquest ha estat encara menor. Aquestes xifres mostren clarament l'auge i el declivi del capitalisme de la segona meitat del segle XX.

Evolució del creixement econòmic. Variació PIB 'per capita' (1950-2010)

Font: [The Maddison-Project](#).

Hi ha un debat que encara és viu entorn de quines són les raons que ens porten de l'“etapa daurada” (1950-1973) al “llarg declivi” (1973-2008). Avui, però, ja podem contrastar algunes tendències importants que ens ha portat aquesta transformació històrica. En primer lloc, es va produir **un canvi de perspectiva teòrica i ideològica quant a la política econòmica**, passant d'usar les eines macroeconòmiques dels estats per potenciar el creixement i la plena ocupació a una nova orientació basada en el control de la inflació i en l'estabilitat monetària i financera, a través de la restricció fiscal, la contenció salarial i el control de la massa monetària.

Aquesta nova perspectiva teòrica enfocada a l'estabilitat monetària va trobar el sentit en els canvis que es van produir a principis dels anys setanta quan els acords monetaris de Bretton Woods van ser abandonats i l'estabilitat del dòlar i de les monedes europees va passar a dependre de la seva capacitat de trobar constantment equilibris monetaris i comercials, deixant lloc això a la competència a través de devaluacions monetàries i laborals.

Al centre de tot aquest fenomen, els Estats Units van desenvolupar i eixamplar els seus mercats financers, atraient capitals que no van ser destinats a potenciar la productivitat, sinó a generar bombolles financeres en diversos sectors de la seva economia i en altres parts del món. La tan preuada estabilitat va necessitar una ideologia que li donés suport. **A finals dels setanta, amb aquest objectiu va néixer el neoliberalisme, ideologia enfocada a promoure les falses bondats de la flexibilitat i la contenció salarials**, la major eficiència dels mercats respecte a la provisió pública de serveis bàsics, i les suposades maldats de deixar l'economia en mans dels polítics escollits en processos democràtics, advocant així per una cada vegada menor intervenció de l'Estat en l'economia i per la independència dels bancs centrals. Tot això en realitat ha servit per justificar un seguit de reformes que han desprotegit el món del treball i han desequilibrat les estructures de les economies.

Conseqüències d'entrar al mercat europeu per a Espanya i Catalunya

L'arquitectura de l'euro i l'harmonització d'aranzels imposen un límit real a qualsevol institució pública per dirigir un canvi del model productiu. Els marges existents obligarien les institucions públiques a liderar una reindustrialització sense Estat i sense polítiques públiques, confiant-ho tot al capital privat. Els avenços inicials d'Europa per adaptar-se a aquest nou paradigma de globalització van ser poc fructífers i poc multilaterals.

No va ser fins a l'arribada dels anys vuitanta amb l'entrada en vigor del Sistema Monetari Europeu (1979) i l'agenda reintegradora de l'Acta del Mercat Únic Europeu el 1986 que es va recuperar el camí de la integració. La integració va intentar donar resposta a les dificultats de la fi de l'ordre econòmic de postguerra: en primer lloc, va intentar aprofundir el procés d'integració comercial —dins i fora d'Europa— per tornar al camí de la convergència macroeconòmica amb els Estats Units, i, en segon lloc, va intentar constituir l'Europa occidental com a bloc històric davant la crisi del socialisme 'real'. Aquestes dues línies de treball es van trobar amb un esdeveniment històric que va fer accelerar els temps de la política internacional: la caiguda del Mur de Berlín el 9 de novembre de 1989. Amb aquest succés sense precedents van obrir-se camí **dos debats: el primer, com integrar l'Europa oriental en el projecte atlantista; el segon, com contrarestar l'excessiu potencial econòmic alemany davant d'una hipotètica reunificació**. Aquest segon element va resultar ser un dels detonants que ens portaren al Tractat de Maastricht i a la creació de l'euro.

“Entrar a la Comunitat Europea va suposar desindustrialització, dèficit en la balança comercial i reducció dels marges de la política monetària”

La història d'Espanya no és pas aliena a aquests moviments de les darreres dècades. No és casual que les dues ruptures econòmiques més importants de la història del país estiguin íntimament relacionades amb Europa: l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (CEE) el 1986 i l'entrada en circulació de l'euro el 2002. Aquestes no són pas construccions d'última hora. Tal com traça en termes generals **Charles Powell** a “La larga marcha hacia Europa: España y la Comunidad Europea, 1957-1986”, des del període reformista iniciat a Espanya l'any 1959, l'Administració espanyola manté en termes generals una voluntat constructiva entorn del projecte europeu. En certa mesura, hi havia una coincidència pragmàtica entre l'Espanya antifranquista que es volia integrar en el Projecte Europeu, com a suposada salvaguarda d'uns estàndards democràtics i un contracte social, i els sectors empresarials —dins i als voltants de l'Administració franquista— que veien el projecte europeu com a mecanisme per introduir-se en l'occidentalització de l'economia espanyola. Una prova d'això va ser el consens pràcticament unànim que va generar la sol·licitud oficial de petició per entrar a la CEE l'any 1977.

Hi ha encara un intens debat sobre si les il·lusions que projectaven a Europa els progressistes catalans i espanyols tenien a veure amb les raons fundacionals del projecte europeu. El que sí que és clar, però, és que aquelles aspiracions progressistes ja no tenien res a veure amb l'Europa en la qual s'integra Espanya el 1986. El procés d'harmonització aranzelària dut a terme en aproximadament set anys a partir del 1986 —que deixava les empreses sense protecció davant la competència internacional— **va suposar una desindustrialització accelerada i va augmentar els desequilibris en la balança comercial**. Aquests desequilibris van venir generats, en primer lloc, perquè els sectors exportadors espanyols es van veure perjudicats, ja que, si l'Acord Preferencial de 1970 ja els donava capacitat d'exportar amb facilitat, l'entrada d'Espanya a la CEE els feia perdre l'ajut del sector públic a l'exportació i, a més, reduïa la seva presència al mercat interior. En segon

lloc, la gradual reducció dels marges d'actuació de la política monetària del Banc d'Espanya va fer perdre competitivitat a l'economia espanyola. I, al mateix temps, augmentava la demanda interna, atesa l'entrada sostinguda de fluxos exteriors incentivats per l'estabilització de la pesseta, inicialment amb el Sistema Monetari Europeu i posteriorment amb l'euro, i amb les reformes aperturistes de "modernització".

Comerç exterior. Espanya. Índex (1950 = 100)

Font: 'Historia económica de la España contemporánea (1789-2009)'. Xavier Tafunell i Albert Carreras. Annex estadístic.

"L'euro va ser segurament la decisió política més desencertada de la nostra història recent"

L'euro va ser segurament la decisió política més desencertada de la nostra història recent. La moneda única ha generat un sistema d'incentius pervers, sobrealimentant el mercat nacional al mateix temps que debilita l'oferta productiva. La cessió de la política canviària i monetària ha eliminat totes les eines per corregir les pèrdues de competitivitat respecte als estats membres de l'euro, excepte la rebaixa salarial, que s'està aplicant en l'actualitat i que està suposant l'atac quasi definitiu al pacte social entre treballadors i empresariat al qual s'arribà a la fi de la Segona Guerra Mundial.

Dit ras i curt, l'euro va ser una fugida endavant dels governs perifèrics. Aquest els permetia desplaçar la resolució dels problemes estructurals per mitjà de la possibilitat única de finançar-se a un cost molt baix i a la vegada aplicar la disciplina neoliberal sota la retòrica del mandat comunitari.

L'escàs marge per a la política econòmica ens ha portat a situacions paradoxals. Per exemple, en un dels països amb més atur de l'eurozona, el grau d'utilització de la capacitat productiva industrial està per sota de la mitjana de la UE-28. Dit d'una altra manera, hi ha llocs de treball disponibles i força de treball desocupada, però no hi ha possibilitat d'augmentar el grau d'utilització de la capacitat productiva, i així es genera estancament en el PIB i bosses innecessàries de desocupació.

Grau d'utilització de la capacitat productiva industrial (%)

Font: Eurostat i Idescat.

A Catalunya, sense política comercial, ni monetària, ni canviària i sota l'obligació de mantenir els pressupostos equilibrats, resulta **difícil veure el marge econòmic amb el qual canviar el model productiu, que porta dècades a la deriva.** Tot i això, el lliurecanvisme no és garantia de beneficis socials. El retorn a un cert proteccionisme selectiu per als sectors que es considerin clau en el nou model productiu, així com mesures de protecció respecte a les pressions internacionals com el control de capitals, seran mesures que s'hauran d'incorporar si es vol combatre de forma efectiva les pressions internacionals per a l'acompliment del programa neoliberal.

El 2007, l'any del crac global a l'Estat, la balança per compte corrent —l'indicador que ens indica si un país ha gastat més o menys respecte a la seva renda nacional— va enregistrar un dèficit del 10%, un dels més grans de l'OCDE. Aquest va ser el final d'una forma concreta de desenvolupament econòmic. **A partir d'aquest moment es van posar en marxa a l'Estat i a la resta d'Europa tot**

tipus de mecanismes per rescatar els bancs, alhora que es posava en marxa un tímid intent de keynesianisme per part del Govern de Zapatero i de la resta de governs europeus.

Tan bon punt el sistema bancari va ser estabilitzat es va produir un canvi de relat sobtat. La inflació de la xifra de dèficit públic de Grècia a finals del 2009 de forma fraudulenta va servir d'exemple als grans mitjans de comunicació i nuclis de poder polític i financer de com els governs havien gastat més del que podien sostenir. Es culpava així la despesa i el deute públic, i en conseqüència l'Estat del benestar, de tots els mals econòmics i financers del món. Sobre la base d'aquest nou relat, **a partir del maig de 2010 es va aplicar l'austeritat a tot Europa** sota la viva recomanació de les institucions europees.

Balança per compte corrent (% PIB)

Font: 'Historia económica de la España contemporánea (1789-2009)'. Xavier Tafunell i Albert Carreras. Annex estadístic.

“Des del 2010 s'ha sotmès els governs europeus a la dicotomia d'assumir els costos de sortir de l'eurozona o aplicar retallades i privatitzacions”

Pel que fa al desenvolupament de l'eurozona durant la crisi, en paraules de **l'acadèmic de la Universitat de Berkeley Barry Eichengreen**, les institucions han seguit una estratègia de 'stop-and-go'. Això ha consistit a posar en marxa polítiques monetàries especials —com l'SMP, l'LTRO, l'OMT i l'APP— per protegir els bancs —proveint de liquiditat el sistema bancari europeu, que es troba en fallida tècnica i que no és capaç de funcionar sense aquesta ajuda pública— i en menor mesura els estats —ha servit per rebaixar artificialment els interessos dels bons de deute públic dels estats europeus, estats que també haurien fet fallida sense les compres massives de bons del BCE— per mantenir així la integritat de l'àrea monetària. La protecció als estats és suficient per mantenir unida l'eurozona en el mitjà termini però no per evitar l'amenaça d'expulsió que força sota xantatge la realització de reformes estructurals. Així, s'ha situat des del 2010 els governs de l'eurozona en la constant dicotomia d'assumir els costos econòmics i polítics de sortir de l'eurozona o aplicar el mandat comunitari de les retallades socials, de les privatitzacions i dels rescats a la banca.

El trencament de l'euro, amb la més que probable apreciació de les monedes corrents posteuro als països excedentaris i la depreciació als deficitaris, generaria una pèrdua de competitivitat als països més rics. Tal com indiquen Sébastien Villemot i Cédric Durand a “Balance sheets after the EMU: an assessment of the redenomination risk” (2016), aquests ajustos nominals no serien anecdòtics, com tampoc les possibles redenominacions dels deutes a la nova moneda que obririen un nou marc d'oportunitats per a la política econòmica. En aquest sentit, després del desastre grec, caldrà afrontar amb claredat el camí a prendre per assolir l'aspiració democràtica de posar en marxa un model de desenvolupament econòmic que permeti resoldre els problemes actuals.

Quina estratègia és possible per al futur?

Ara, doncs, s'entreveuen dues estratègies possibles:

— En primer lloc, supeditar aquestes aspiracions a la pèrdua de competitivitat econòmica del centre europeu. Aquesta passaria pel fet que **Alemanya abandoni el model mercantilista** que vertebrava la seva posició geopolítica al món i s'embarqui en polítiques inflacionàries que redueixin la seva

potència econòmica i política, cosa per a la qual Alemanya té ben pocs incentius. Aquest escenari poc probable podria anar acompanyat o no d'avenços en la **integració europea**, els quals dependrien novament del fet que Alemanya i França es posin d'acord a renunciar a una gran part de la seva sobirania econòmica i política estatal, i acceptessin crear una **hisenda europea** (o Fons Monetari Europeu) en la qual els països més poderosos —aquells més competitius i menys endeutats— assumeixin una part dels deutes dels països del sud d'Europa i de la perifèria de l'eurozona. El nostre parer és que la poc probable creació d'estructures fiscals europees no garantiria la posada en marxa de polítiques en favor de la majoria de gent en el marc de l'eurozona.

— La segona opció, amb més aspiracions democràtiques i sobiranes, seria assumir el **retorn de certes competències estatals —monetària, canviària i comercial—** per als països de l'eurozona per començar a incidir de forma efectiva sobre els problemes de desenvolupament econòmic que tant mal fan a la societat catalana en forma de desocupació i de desigualtat.

Sergi Cutillas i Albert Medina són economistes i membres d'Ekona